

II. MEŞRUTİYET SONRASINDA ÇIKAN KISA ÖMÜRLÜ BİR GAZETE: BOSNA*

Araş. Gör. Ahmet AYDIN

Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Özet: Osmanlı Devleti'ndeki basın hayatı incelendiğinde, II. Meşrutiyet'in (24 Temmuz 1908) çok önemli bir konuma sahip olduğu görülecektir. Çünkü bu olay basın hayatına yeni bir soluk getirmiş, birçok yayın organı bu olaydan sonra gün yüzüne çıkmaya başlamıştır. İşte bu dönemde yayın hayatına başlayan ve çok kısa bir süre hayatta kalan bir gazeteyi tanıtacağız: Bosna Gazetesi. Bu gazete, 31 Ekim ve 7 Kasım 1908 tarihlerinde iki sayı olarak çıkmıştır. İmtiyaz sahibi ve başyazarı Bosnalı Mehmed Nureddin'dir. Tamamı Osmanlıca olan gazete İstanbul'da basılmıştır. Bu çalışmada Bosna Gazetesi'ni tanıyacak ve onun gözüyle Osmanlı'yı ve Balkanları inceleyeceğiz.

Anahtar Sözcükler: Bosna, Osmanlı Devleti, Balkanlar, Basın, Yayın.

SHORT-LIVED A NEWSPAPER OF AFTER THE SECOND CONSTITUTION PERIOD: BOSNA

Abstract: When examined the press life of the Ottoman Empire, II. Constitution Period (24 July 1908) is viewed as having a very important position. Because, in this incident has brought a new lease of press life, many publications began to emerge the day after this incident,. Here, we will examine a newspaper which began its press life in this period but lasted a very short duration: Newspaper of Bosna. This newspaper is a which published as two numbers in 31 October and 7 November 1908. Publisher and editor of the newspaper is Bosnian Mehmed Nureddin, it was printed in Istanbul and the publication language was Ottoman Turkish. In this study, we will introduce the ' Newspaper of Bosna and examine the Ottoman and the Balkans through his eyes.

Keywords: Bosna, The Ottoman Empire, The Balkans, Media.

Giriş

XIX. yüzyılda tahta çıkan Osmanlı padişahlarının karşılaştıkları muameleler II. Abdülhamid'i derinden etkilemiştir. III. Selim'in katledilmesi, II. Mahmud'un katledilmek üzere iken son anda kurtarılması, IV. Mustafa'nın akli melekelerinin yerinde olmamasına rağmen padişah yapılmak istenmesi ve katledilmesi, Abdülmecid'in katledilmekten güç bela kurtulması, Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra şüpheli bir intiharla ölmesi, V. Murad'ın akli dengesi bozuk olduğu için

* Bu makale 17-19 Mayıs 2013 tarihinde Bosna Hersek'te yapılan Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi'nde sunulmuş "Bosna Mecmuası Üzerine Bir Değerlendirme" adlı bildirinin gözden geçirilmiş halidir.

tahttan indirilmesi gibi durumların vahameti düşünüldüğünde Abdülhamid aynı muamelelerin bir gün kendisine de reva görülebileceği kuşkusu ile yaşamasına neden olmuştur. (Karal 1995: 247) İşte bu haleti ruhiyeye sahip olan II. Abdülhamid devrinde kendisine ve devlete karşı faaliyetlerde kamuoyu oluşturmaktaki etkisini bildiği basına karşı özel bir hassasiyet göstermiş, bu nedenle yaptığı bazı uygulamalar, devrinde ve günümüzde eleştirilmesine neden olmuştur. Gerçek şu ki, II. Abdülhamit basının gücünün farkında olan bir padişahdır. Fransız ihtilalinin alt yapısını oluşturan basının gücü, Avrupa’da bir çağ değiştirmiştir. II. Abdülhamit ise tüm bu tarihi gerçeklerin bilincindedir. (Demirel 2007: 48)

II. Abdülhamid döneminde basının en önemli özelliği halk kitlelerinin ve hükümetin üzerinde etkisini arttırmasıdır. Birçok aydın sürgüne gitmesiyle basın, halkın günlük hayatı ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. (İnuğur 2005: 305)

II. Abdülhamid hâkimiyetinin ilk yıllarında basını kontrol etmek için gerekli adımları atmıştır. 1878-1879 Osmalı-Rus harbinde Osmanlı Devleti’nin yenilgisinin basın tarafından oluşturulabilecek bir kamuoyunu engellemek amacı ile daha önceden hazırlanmış olan ancak Meşrutiyet sonrasında uygulanmayan kanunları uygulamaya başlamıştır. Bu kapsamda oluşturulan sansür kurulu, Matbuat Müdürlüğü bünyesinde çalışmalarını sürdürmüş, zaman içerisinde de basını kontrol eden bir kurum haline getirilmiştir.

II. Abdülhamid devrinde kanunların uygulanmasından sorumlu olan devlet memurlarının kanunları uygularken “kraldan çok kralcı kesilmeleri” ve bazen de halkın basit bir yazıyı art niyetle olumsuz olarak yorumlaması memurların işini daha da zorlaştırmış ve sonuçta uygulamalar daha da sertleşmiştir. Basına yönelik uygulamaların sertleşmesi karşısında birtakım düşünür ve yazarlar kendilerine ve gazetelerine yönelik bir baskıya maruz kalmamak için edebiyat, bilim ve fen alanlarına yönelmişler ve bu da ülkenin bu alanlarda gelişmesine katkıda bulunmuştur. Basın karşısında devlet bir taraftan sert tedbirler alıp çeşitli cezalar verirken aynı zamanda gazeteleri maddi olarak desteklemekten de geri durmamıştır. Böylece II. Abdülhamid bir orta yol bulmaya çalışmıştır. Ancak bu maddi destek zamanla “yazı yazan para alır” anlayışına dönüşünce yurt içinde ve yurt dışında bu maddi destekten istenilen sonuç alınamamıştır. (Göçer 2012: 68-75)

Tüm bunların yanında gözden kaçırılmaması gereken bir husus bu devirde basın ve yayın hayatının önceki devirlere göre geliştiğidir.

II. Meşrutiyet Dönemi Basını

24 Temmuz 1908’de İstanbul gazetelerinde çıkan dört satırlık resmi bildiri, Meşrutiyet’in yeniden ilan edildiğini ve 1876 Anayasası’na göre seçimlerin yapılacağını açıklıyordu. Bu haber İstanbul’da büyük bir coşku yarattı. 25 Temmuz 1908 sabahı gazeteler yıllardan beri ilk olarak

sansürlü çıktı. Sansürün kaldırıldığı 24 Temmuz günü Cumhuriyetten sonra “Basın Bayramı” olarak kabul edildi. Hatta 10 paraya satılan İkdam’ın o gün karaborsaya düştüğü ve yarım liraya satıldığı söylenir. (Topuz 2003: 82)

Tanın gazetesi başyazarı Hüseyin Cahit anılarında, Meşrutiyet’in ilanı ile ilgili basında çıkan haberleri şu şekilde anlatır:

“24 Temmuz 1908. Gazetenin başında ufak bir devlet bildirisi. Anayasanın (Kanun-u Esasi) yeniden uygulanması konusunda padişah buyruğu çıktığını bildiriyor. Gözlerime inanamıyorum. Meşrutiyet mi oldu? Millet Meclisi mi açılacaktı? Abdülhamit yönetimi son mu buluyordu? Gazeteyi merakla, coşkuyla gözden geçirdim: hiçbir değişiklik yok. Bir gün önceki gazetelerin aynı, boş, kuru, sahte, cansız bir edebiyat.” (Yalçın 1976: 3)

Oluşan özgürlük ortamında yıllarca söylenemeyen şeyler söylenmiş, hissedilen duygular açıkça yazıya geçirilmiştir. Yeni bir dönem başlamıştır. Yıllardan beri düşündüklerini yazamamış olanlar, yeni gazeteler çıkarmaya başlamışlardır. İlk iki ay içerisinde 200’ün üstünde gazete imtiyazı alınmış ve gazete tirajları 2.000’den 50.000’e kadar yükselmiştir. (İskit 1939: 76-77)

İlk günlerin anarşisi içinde, eski nizam ve kanunların birçoğu fiilen uygulanamaz duruma gelmiştir. Bu anarşi ortamından yararlanmak isteyen birçok kişi, basınla ilgisi olsun olmasın, gazete ve mecmua imtiyazı almıştır. Ancak 31 Mart Olayı sonrasında ve özellikle İttihat ve Terakki’nin iktidarını pekiştirmesinin ardından basın üzerindeki baskı tekrar artmıştır. Halkın ülkede olup bitenlerden basın yoluyla haberdar olmasından, devletin politikasının yine bu yolla eleştirilmesinden duyulan rahatsızlık, İttihat ve Terakki döneminde de devam etmiştir. Bu dönemde basın, iktidar-muhalefet çekişmelerinde adeta silah olarak kullanılmıştır.

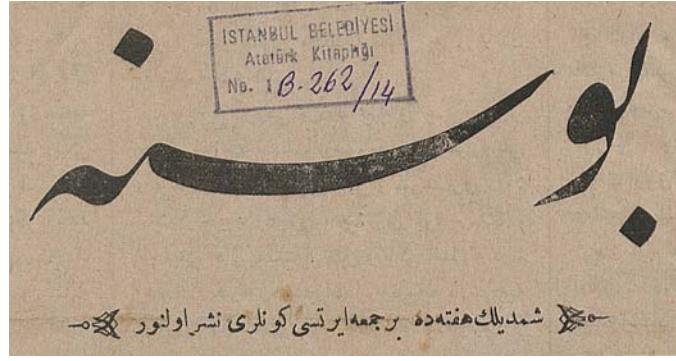
İkinci Meşrutiyet Döneminde imtiyaz alınan gazetelerin büyük bir kısmı çok fazla yaşamamıştır. Hatta içlerinde bir sayı çıkanlar bile bulunmamaktadır. Bir kısmı ise, imtiyaz alınmasına rağmen yayın hayatına başlayamamıştır. İşte biz II. Meşrutiyet’ten hemen sonra yayın hayatına başlayan, kısa ömürlü gazetelerden biri olan “Bosna” isimli gazeteyi değerlendireceğiz.

1. Bosna Gazetesi

Bosna gazetesi, ilk olarak 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908)¹ günü, “*Şimdilik haftada bir Cumartesi günleri neşrolunur.*”² ser levhasıyla yayın hayatına başlamıştır.

¹ Gazetenin her iki sayısında da Hicri takvim yanlış verildiği için Hicri tarih girilmemiştir.

² Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s. 1.

İki sayısı³ mevcut olan gazetenin, imtiyaz sahibi ve yazarı Bosnalı Mehmed Nureddin'dir. (Gazetede yazıların çoğu kendisine aittir.) Kendisiyle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Fakat ser-muharriri Lütfi'nin çeşitli gazetelerde de yazarlık ve başyazarlık yaptığı bilinmektedir.⁴ Gazetenin mesul müdürü Gosniyeli⁵ Osman Halil'dir. "Bosna" gazetesi, II. Meşrutiyet döneminin diğer gazeteleriyle kıyaslandığında, iki sayılı ömrü ile ortalamanın hayli altında kalmaktadır.

Bosna gazetesi, 27x38,5 cm ebatlarındadır ve her bir sayısı dört sayfa olmak üzere yayımlanmıştır. Her sayfa üç sütundan oluşmaktadır ve gazetenin tamamı Osmanlıcadır.

Bosna'nın başlık klişe yazısı iki sayıda da aynı şekilde bulunmaktadır. Hem Hicri, hem de Rumi tarihler gazetede yer almaktadır. Yalnız Hicri olarak verilen "6 Şevval 1226" tarihi ile "18 Teşrinievvel 1324" tarihi birbiri ile uyuşmamaktadır. Hicri takvim yanlış verilmiştir ve bu yanlışlık iki sayıda da aynı şekildedir. Asıl tarih 1326 olacaktır. Ayrıca ser levhanın sağ ve sol taraflarında abonelik işlemleri, ilanlar vb. konularla ilgili çeşitli bilgiler yer almaktadır. "Nüshası 10 paradır." ibaresi de yine başlığın her iki yanında bulunmaktadır.

Başlığın hemen altında "Meşrutiyet ve selâmet-i vatana ve menafi-i 'umumiyyeye müteallik evrak u mükâtibe sahifelerimiz açıktır." cümlesi yer alır. Yani; "sayfalarımız, meşrutiyet ve vatanın selameti hakkında olan ve halka faydalı bilgiler içeren, evrak ve mektuplara da açıktır", denmektedir. Gazete İstanbul'da, *Matbaa-i Kütüphane-i Cihan*'da yayıma hazırlanmıştır.

Gazetenin içeriği ile ilgili bilgi verecek olursak; iki gazetenin de tamamı incelendiğinde yazıların çoğunun gazetenin imtiyaz sahibi olan Bosnalı Mehmed Nureddin'e ait olduğu göze

³ İstanbul'daki Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Kataloğu ve Ankara'daki Milli Kütüphane Kataloğu incelendiğinde elde sadece iki adet gazetenin olduğu görülecektir. S. Öztürk-A. Hacıismailoğlu-M. Hızarcı, Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu, İstanbul, 1996, s. 62-Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (1. Cilt), Milli Kütüphane Başkanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 33

⁴ "Hulasat ül-efkâr, Medeniyet, Müstakil Gazete, Son Telgraf, Vakıf yahut mürebb-i mukadderat" gibi gazetelerde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Bkz. Hasan Duman, Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928) (2. Cilt), Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı, Ankara, 2000, s. 1009

⁵ Günümüzde böyle bir şehir ismine rastlanmamakla birlikte, Kosova'nın İpek şehri sınırları içerisinde bulunduğu tahmin edilmektedir. Bkz. Emine Ö. Evered, *Empire and Education Under the Ottomans*, s.84

çarpılmaktadır. Daha özele inecek olursak, birinci sayıdaki yazıların hepsi kendisi tarafından yazılmıştır. Ancak ikinci sayıda yazarın yanına üç farklı kişi daha katılır.⁶

İsminden de anlaşılacağı üzere gazetenin büyük bir kısmı Bosna-Hersek'in durumunu ifade eden yazılardan oluşur. Osmanlı Devleti'nin iç ve dış siyasetiyle ilgili konular, bunun dışında farklı türden yazışmaların yer aldığı yazılar gazetenin içeriğini oluşturmaktadır.

1.1. Yayın Gayesi

Gazetenin 18 Teşrinievvel 1324 tarihli nüshasının giriş kısmında yayın gayesi şu şekilde belirtilmiştir:

İfâde-i Mahsusa

“Vatan ve millete hizmet etmek maksad-ı hayr-ı mürsediyle kadd-ı münhâde-i ‘âlem-i matbuat olan ‘Bosna’ mübtedilikle beraber her türlü nevâkıs-ı münderecatına ehemmiyet vermeyerek hulüsiyet ü efkâr-ı vatanperverânesine rağmen bugün intişar ediyor.

Kârîn-i kerem, evlâd-ı vatan bilirler ki meydan-ı marifette hatve-i ibtidaiye-i noksandan, hatadan müberra değildir ve olamaz işte: Buna binaendir ki bugün ‘Bosna’ arz-ı itizar ve temenni-i affederek Bosna’ya olan münasebet ve merbutiyet-i hususiyesi hasebiyle ikinci nüshasından itibaren gayet mühim münderecat ile kârîn-i keremi memnun edeceğini kaviyyen vaad ve ümid eyler. Cenâb-ı Hâk hulûsumuza tevfikini refik etsin.”⁷

Görüldüğü üzere gazetenin çıkış amacını vatana ve millete hizmet etmek olarak açıklayan yazar, içerikteki her türlü eksikliğe rağmen gazetenin çıktığını ifade etmektedir. Bu işi yaparken bazı hatalarının olacağını ve muharririn okuyucularından bu kusurlarını affetmelerini rica etmektedir. Bosna'nın içinde bulunduğu durumun çok hassas olduğu ve gazetenin ikinci sayısından itibaren bu konulara da değinileceği ifade edilmiştir.

2.2. Gazetenin İçeriği

2.2.1. Bosna-Hersek

Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet ilan edilince Avusturya-Macaristan İmparatorluğu bu gelişmeden tedirgin olmuştu. Bosna-Hersek hukuken Osmanlı Devletine bağlı olduğu için Meclis-i Mebusan'a buradan da milletvekili seçilebilecekti. Böylece Bosna-Hersek'in Osmanlı Devleti ile bağları daha da kuvvetlenecekti. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya'nın onayını aldıktan sonra, 5 Ekim 1908'de Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini Berlin Antlaşması'nda imzası bulunan devletlere ve Osmanlı Devleti'ne bildirdi. Babiâli, Bosna-Hersek'in ilhak kararına büyük tepki gösterdi; ancak Avrupa devletlerinin tutumu karşısında yalnız kaldığını anlayınca barış yolunu

⁶ Bu isimler; Kollucalı Abdülaziz, İbrahim Halil ve Mehmed Cemil'dir.

⁷ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1

seçmeye mecbur kaldı. 26 Şubat 1909'da yapılan bir antlaşma ile Bosna-Hersek'i, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na terk etti. Bu suretle, Osmanlı Devleti fiilen elinden çıkan Bosna-Hersek'i hukuken de kaybetmiş oldu.

Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde basın hayatına atılan *Bosna* gazetesinin, bu olaylara karşı tarafsız kalması düşünülemezdi. Zaten gazetenin çıkış amacında da bu konulardan bahsedilir. Kendisi de bir Bosna vatandaşı olan Mehmed Nureddin, iki sayıda da “*Bosna-Hersek*” başlığı altında yazdığı makalelerde Bosna'nın ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durumu anlatmıştır:

“Bugün ‘âlem-i İslâm ve bil-husus bütün Osmanlılar hatta Avrupa efkâr-ı umumiyesi bile Bosna-Hersek'in meselesiyle iştilal etmektedir. Ah! Zavallı Bosna! O da o zengin ve milyonlarca nüfusu hâvi-i katîât ve vâsi-i âyâlatımız ki onun muazzez, mukaddes vatan hemşireleri gibi kabus-ı istilâ-i nâ-revanın mahkumiyetine masumane peyrev olmuştur.

Vatanımıza hâkimane, zalimane arız olan bu istilalara, bu tehlikelere nihayet verebilecek tedâbir-i lâzımaya ve tarik-i terakki ve tealiye tevessül etmek şöyle dursun mütemadiyen aks-i cehtü'l-nizam olunmuş ve olunmakta idi.”⁸

Bosna, Osmanlı İmparatorluğu için hem coğrafik hem de etnik yapı olarak çok önemli bir konuma sahiptir. Geçmişe bakıldığında; Osmanlı Devleti'nin nasıl büyük bir imparatorluk haline geldiği ve Boşnakların Osmanlılara ne derece muhabbet duydukları şu cümlelerle ifade edilmiştir:

“Maziye doğru irca-ı nazar edersek görüyoruz ki: Necib Osmanlılar! Her sancağı altında adalet, müsavat sayesinde değil midir ki küçük bir aşiretten İskender-i kebirin fevkinde fakat Roma İmparatorları'ndan “Julyüs Sezar-Agustus”un şevket ve kuvvetine muadil bir devlet kuvve-i şekime çıkardılar.

Hukuk ve menafimizi kemal-i cedit ve metanetle müdafaya çalışacakları gibi haysiyetimizi kesredebilecek her türlü şaibe-i teşebbüsattan tevki eden hakları şüphe edebilemez. Bosna ahali-i İslamiyesine gelince: Onlar da dindaş ve kardeşleri bulunan Osmanlılara gayr-ı kabul-u tezelzül bir esas ile merbuturlar. Hatta denilebilir ki: Boşnaklar kadar Osmanlıları perestiş derecesinde seven bir kavim tasavvur olunamaz zira beş yüz senelik vaka-i tarihiye bunu pek ala isabet ediyor.

Avusturya'nın Bosna- Hersek'i işgalinden sonra şu otuz sene zarfında Osmanlılara olan fert ü muhabbet ve rabita-i İslamiyetleri sebebiyle yüz bini mütecaviz Boşnak aileleri meskat-ı re'slerini, mülk ve mallarını terk ederek envai sefalet ve perişanlığı ihtiyarıyla Osmanlı toprağına hırz-ı canla

⁸ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1

hicret eylemiştir. Onun için Boşnakların Osmanlılara karşı muhabbet ve merbutiyetlerini hiçbir kuvvet, hiçbir tedbir kesredemez.”⁹

Hal böyle iken işgal altında olan Bosna halkının durumu ise daha vahimdir. Bir yandan Sırplar, bir yandan da Avusturya Hükümeti'nin baskıları giderek artmaktadır. Sırplar, Bosnalı Müslümanların topraklarını almak için onların canlarına ve mallarına kastetmeye başlamışlardır. Bu durumda ise Osmanlı Devleti'nin elinden onların mallarını boykot etmekten başka hiçbir şey gelmemektedir.

“Şöyle ki: Bosna ehl-i İslamiye'sinin emlakında çiftçi saffetıyla bulunan zera güruhu Müslümanların hicret-i umumiyelerini sabırsızlıkla beklerler, beklerler de bu muhacereti müdebbirane, fakat ibliskarane teşvikaniyle teşdid bile ederler.

Çünkü Bosna ehl-i müselsinin ihracına muvaffak olurlarsa o kıymetdar emlakın üstünde cüzi bir bedel mukabilinde konmak isterler.

Bu zera güruhu her türlü fırlıdak çeviriyorlar hatta Müslümanların Bosna'da oturmaları becasız olduğunu ve bundan sonra din, ırz ve namusları daire-i emniyetten hüruc olduğunu ve hayatlarını büyük bir tehlikede bulunduğunu ehl-i müselmaya telkin ve bu gibi ifşaata devam ederek bir taraftan da imparatora ve kabineye karşı hamle olarak el-hasil-ı keyfiyetini hız-ı canla alkışladıklarına dair telgraflar yağdırıyorlar.”¹⁰

“Memalik-i Osmaniye'de Avusturya ve Bulgaristan emtiasına karşı boykotaja devam olunuyor.”¹¹

Gazetede dönemin padişahlığını yapan II. Abdülhamit'in basın ve idarede uyguladığı baskı politikası her fırsatta dile getirilmeye çalışılmış ve yazılan makalelerin birçoğunda bu konuya sık sık yer verilmiştir:

“Yalnız otuz, kırk değil belki yüz seneyi müteceviz bir zamandan beri mutlakiyet suretiyle imtidat eden istibdadın sırf menfaat-i şahsiyeden mütevellid saika-i su-i idarenin neticesi şu pak, masum vatan-ı meşum bir mukassıma ile mahkum eylemiştir.

Bu mezalim istibdadın yüzünden amik bir seviye-i zulmet içinde adeta siyahlara bürünüp inleyerek gözleri bayağı yumulmuş, elleri zincirbend olmuş, beyinleri kesif bir tabaka-i guburun altında uyuşmuş velhasıl her cihetle kuvve-i maneviye ve maddiyesi kırılmış olan Osmanlı milleti!

İdare-i sabıkanın meskenetinden, vukufsuzluğundan münasebetsiz her esenden bil- istifade Avrupa devletleri bütün ihtirasat-ı menfaat pürsitanesi daima bir mesele-i salibiyyet şekli ü suretiyle ortaya sürerek ıslahat nam müstearıyla haklı, haksız müdahalelerini tecavüzane

⁹ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1-2

¹⁰ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

¹¹ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

aleyhimize, hukuk-u hükümrânımıza yürütüp bizi yordular, ziyan eylediler. Fakat idaremiz de bu hale tamamiyle müsait idi.”¹²

Tüm bu olup bitenleri göz önüne alarak yazar halka sükûneti, tedbirli olmayı ve topraklarını terk etmemeleri gerektiğini tavsiye etmiştir:

“Bosna ahali-i islamiyesi buna katiyen aldanmamalı, düşmanlarının entrikalarına murailerin kizb ü tehditlerine karşı gafil olmamaları ve kani olsunlar ki: Akdi mensur olan konferansta gerek Hükümet-i Osmaniye ve gerek Osmanlı milleti onların hukukunu son dereceye kadar müdafâ edecekleri tabiidir. Binaenaleyh Boşnak kardeşlerimize muhacereti değil basireti, ciddiyeti ve i’tidali tavsiye ederiz.”¹³

“Şimdi Bosna ahali-i İslamiyesi otuz sene evvelki hal-i perişanilerini edip de hicrete koyulmak ve yahut tesvilat-ı ahire taben Bosna’da muhal-i asayiş bir kıyama teşebbüs etmek intihar olacağından Boşnak kardeşlerimiz hukuklarını kanunen müdafaa etmelilerdir. Şunu da ilave edebiliriz ki hali hazırda Bosna Hersek ne vaziyet alırsa alsın onların Bosna’da otuz sene evvelkinden istikballeri daha parlak olacağı muhakkaktır. Çünkü devlet-i Osmaniye istibdat altında ezilmeyecek hürriyetle terakki edeceği azade-i kayd ve iştihtadır. Binaenaleyh onların her sadasını, sada-ı mihaklarını Osmanlılar işitecekler ve her türlü muavenetlerini dariğ etmeyeceklerdir. Şimdi Bosna’daki Müslümanlara en lazım vahim bir şey var ise o da geçen nüshamızda söylediğimiz gibi itidal ve basiret-i tammede bulunmak ve asla muhacerete koyulmamaktır. Hatta mümkün olsa da memalik-i Osmaniye de bulunan bütün Boşnak kardeşlerimiz vatan-ı asliyelerine avdet ederek mevkimizi o suretle na-hüküm eyleseler daha muvafık-ı maslahattır.”¹⁴

2.2.2. İç Siyaset ile İlgili Yazılar

On dokuzuncu yüzyıl ortalarında Tanzimat’la başlayan ve Osmanlı İmparatorluğu içinde gerçekleştirilmeye çalışılan çağdaşlaşma siyasal, hukuki, ekonomik ve kültürel alanlarda kimi aydın çevrelerin batıya yönelmesini sağlamıştır. Abdülhamit’in Rus savaşını öne sürerek, 1876’da gerçekleşen I. Meşrutiyeti rafa kaldırmasıyla 33 yıllık baskı yönetimi başlamıştır. Osmanlı Devleti, yirminci yüzyıla bu yönetim ile girmiştir.

Kimi aydınlar, bu yönetime son vermek ve meşrutiyeti yeniden uygulatmak istemiştir. Bu sebepten, 1889 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti kurulmuş ve bu kurum padişaha II. Meşrutiyeti ilan ettirmiştir.

Böyle bir dönemde yayımlanan Bosna gazetesinde bu konuları görmek mümkündür; çünkü yönetimdeki baskı, basın üzerinde o kadar etkili olmuştur ki bir kelime yüzünden birçok

¹² Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.1-2

¹³ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

¹⁴ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.2

gazete kapatılmıştır. Basın özgürlüğü geldikten sonra herkes, ülkenin durumu ile ilgili yazılar yazmaya ve sorunları açık bir şekilde dile getirmeye başlamıştır. Hatta “Siyasiyat” başlığı altında yazılan bir makalede ülkenin içindeki durum şu şekilde ele alınmıştır:

“Biçare Osmanlılar şu hale şu hal-i pürmelâle karşı ne yapsınlar, ne yaparlar? Ne yapabilirlerdik. İnan u ihtiyarımız kahhar, bi-insaf, zalim, gaddar ellere teslim edildi. Her güne esbab-ı terakkimiz siyah mazlum perdelerle setr edilmişti. Muhabbet ü vataniye-i arzu-i ikbal-i millet kalplerimizde her kavimden, her milletten fazla cay-gir olduğu halde hassasız. Duygusuz, seğil, safiye, aciz bir millet kadar olsun vatanımızın tahliyesine çalışamadık. Çalıştırmadılar vatana hizmet namına şöyle bir kıyam edecek olsak derhal meşrutiyet canavarları insan şeklinde yetişirler. İşte o zaman mağaralar, zindanlar, makineler, kar-ı derya hepsi bizim; bizim içindir. Bunlar cehennem zebanileri kadar bi-emandır gözyaşımızı görmezler, feryatlarımızı işitmezler, enin-i muzdaribanemize ehemmiyet vermezlerdi. Biz böylece acıklı süzişli bir surette zincir-i esarete duçar-ı hüsrân, bedbaht olduk kaldık. İlmimiz irfanımız siyasetimiz, adaletimiz, sanayimiz, ticaretimiz hülâsa her şeyimiz günden güne tedenni günden güne tenzil ederek bedbaht olduk. <<Kaldık>> zavallı millet-i masume kimi kimden iştika etsin. Derdini kime anlatsın hükümet nazarında hakir, zelil olan bir millet hangi salâhiyetle müddei olabilir.”¹⁵

İmparatorluğun bu halde olduğunu anlatan yazar, aynı yazıda ayrıca Meşrutiyet ve Genç Osmanlılar ile ilgili şu ifadelere yer vermiştir:

“Vakta ki bir sabah el-hayr-ı ali bütün Osmanlılara şaşefeza-i saltanat olarak hulul etti. İşte dem o demdir ki Avrupalıların efkâr-ı umumiyesine bir tereddüt, bir durgunluk arz oldu: gördüler ki (Hasta İnsan) bugün genç ve dinç olarak meydan-ı harite atılmış hukuk-u mağsube-i meşruinesini neşr ü ilan ediyor. Bir müddet ‘hayret hayret’ dediler ve bu hayrete müteakkib karar verdiler ki hasta, hastalığıyla beraber vahşi zannolunan bu genç, dinç insanı.. bizi biz Osmanlıları bir kere daha hadde-i imtihandan geçirmek fakat bu sefer eman ile ezan ile irfan ile ve ulül husus ve vicdan ile hadde-i imtihandan geçirmek iktiza eyler.

İşte o zamandır ki önünde İngiltere olduğu halde Avrupalılar matbuatıyla beraber Osmanlılara karşı öteden beri reva gördükleri muamelat bed hevahaneye yeni Türkiye’nin, Genç Osmanlıların layık olduğunu itiraf ederek bütün hisleriyle Osmanlıların da alem-i siyasette kendilerine bir hasse-i haysiyet, bir mertebe-i milliyet, bir mevki-i ali ihraz etmiş olduklarına siyasete, bilhassa vicdanen kanaat-i kamile hasıl ettiler ve Genç Osmanlıları Tahsinlere, takdirlere gark edip ciddi, samimi olarak alkışladılar ve Yaşasın Osmanlılar diye animıza dua-han oldular.”¹⁶

¹⁵ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

¹⁶ Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908), s.2

2.2.3. Dış Siyaset ile İlgili Yazılar

Osmanlı İmparatorluğu'nun 20. Yüzyıl başındaki sultanı II. Abdülhamit'in dış politikadaki temel ilkesi, hiçbir devlete bağlanmadan anlaşmazlıkları, devletin zararına da olsa, barış yoluyla çözmek ve böylece barışı korumaktı. O, olayların gidişine göre şu ya da bu devlete yaklaşmış; ancak herhangi biriyle kesin dostluktan çekinmişti. Bunun nedeni, koşulların değişik olması, onun kuşkucu bir kişiliğinin olması, kimseye ve hiçbir devlete güvenemeyişiydi. Bu sebepten dolayı onun dış siyaset politikası hep eleştirilmiştir.

Bosna gazetesinde de bu görüşlere rastlamaktayız. Gazeteye göre onun bu politikası ülkeyi gündend güne eritmekte ve özellikle Bosna-Hersek vilayeti bu sebepten dolayı işgal altında inlemektedir:

“Mirat-ı fikriyemiz olan tarih, kesir bir müddet içinde gösteriyor ki: Memleketin, Kırım, Kafkasya, Batum, Mora, Sırbıye, Bulgarya gibi daha pek çok Afrika'daki müstemlekatımız bizden birer birer sükutu hep mesavi-i idariyemizin netaic-i tibbiyesindendir.”

“Şu son otuz sene zarfında Bosna-Hersek'de hazin fakat müthiş iki manzara müşahade eyledik. Bu manzara-i elimenin birincisi Avusturya Devleti Bosna'yı istila eylediği bir hengamede idi...”¹⁷

Gazete (dış siyaset konusundaki yazılarda), Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan ilişkisini tamamen Bosna-Hersek çevresinde olup bitenlerle ilişkilendirmiştir. Yani ilhak edilen Bosna'nın diğer devletler muvazenesindeki durumu, diğer devletlerin Bosna üzerine yaptığı siyasetten daha fazla anlatılmaya çalışılmıştır. Buradaki temel amaç, Bosna'nın tam bağımsızlığının istenmesidir, fakat bu pek mümkün görülmemektedir:

“Bu sırada Bosna hersek'in ilhakından dolayı devlet-i Osmaniyece icab eden protestosunu tebliğ eden giden sonra bir zemin-i itilaf tehiyye etmek için Avusturya sefiri Bab-ı Ali ile müzakerata girişmiş ise de bu müzakerat da tatile uğradı.

Bosna-Hersek meselesi akd-i mutasavvir olan konferansta hallolunacaktır denildi.

Mesele-i mezkure Avusturya ile Bab-ı Ali arasında doğrudan doğruya hallolunmaktan akd olunacak mü'temerde hallolunması iğlab-ı ihtimaldir.”¹⁸

Gazetede dikkati çeken bir diğer nokta ise İngiltere ile olan münasebetlerin ayrı bir başlık altında toplanması olmuştur. Bu makalede yazar, İngiliz yanlısı bir tutum sergilemiş ve *inkılab-ı azimi istihsal eden* Jön Türkler grubuna, bu güzel ve gerekli değişimi yaşattıkları için çok teşekkür etmiştir. Yazara göre İngilizler en büyük müttefikimizdir ve onlardan daha hayırlı bir dost cihanda

¹⁷ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

¹⁸ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.1

bulunmamaktadır. II. Abdülhamit'in padişahlığının devam ettiği bir dönemde böyle İngiliz yanlısı bir tutum içinde olunması, gazetenin bu sebepten kapatıldığını (?) düşündürmüyor değildir.

“İngiltere herhangi devlet ile akd-i ittifak etmiş ise mutlak o devlet netice-i haseneye olmuştur.

İşte: Tekrar ederiz ki İngiltere dostuna daima vefa ve sadakat gösteren bir kavm-i güzindir. İngilizlerin düşmanları var her türlü desais ve hadalarla İngiltere'yi menfaatperestlik ve haksızlıkla itham ederler.

Zulm u istibaddan istikrah eder. Osmanlılara hayır-hah ve sadık bir dosttur. Daima Osmanlılar hakkındaki ciddi hayırhahlığını başka mufassalamızla serahaten yazacağız.”¹⁹

2.2.4. Diğer Konular ile İlgili Yazılar

Gazetede yukarıda bahsettiğimiz yazılardan başka, çok geniş kapsamlı olmamakla birlikte, birkaç değişik yazı daha yayımlanmıştır. Bunlardan bazısı bilgi verme amaçlı, bazısı şikâyet yazısı, bazısı da küçük çaplı haberlerdir.

Gazetenin “Osmanlılık ve Arnavutlar” başlığı altında verilen bir makalede, “Arnavut” kelimesinin nereden geldiğine dair küçük bir hikâye anlatılmıştır.

İki sayıda da “Mizah” bölümü bulunur. Bu bölümde, devletin ileri gelen yöneticileri kendi ağızlarından konuşturularak, halkı ve kutsal değerleri nasıl hesapsızca ayaklar altına aldıkları mizahi bir dille anlatılmıştır.

Ayrıca gazetede o güne dair birkaç kısa haber, padişahın Cuma selamı, bir adet kitap tanıtımı, iki adet tebrik yazısı ve bir tane de bazı gazetelere cevap hükmünde yazı bulunmaktadır.

3. SONUÇ

Bosna gazetesi, kısa süreli ve taraflı dahi olsa Osmanlı Devleti'nin 1908'deki durumunu kısmen gözler önüne sermektedir. Kültür ve edebiyata dair çok fazla bilgi yer almamaktadır. Bunun yanında güncel olaylar ve dönem hakkında yazarın/yazarların kişisel görüşleri, gazetede yer alan yazıların içeriğini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Tanzimat ve Meşrutiyet dönemleriyle ilgili daha çok bilgi edinmek için geçmişten bugüne yayımlanmış gazete ve dergilerimizin eksiksiz olarak araştırılması, onların tozlu sayfaları arasında unutulup gitmeye yüz tutmuş kültür mirasımızın ortaya çıkarılması gerekmektedir.

¹⁹ Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908), s.2

KAYNAKÇA

Bosna, nr. 1, 18 Teşrinievvel 1324 (31 Ekim 1908)

Bosna, nr. 2, 25 Teşrinievvel 1324 (7 Kasım 1908)

DEMİREL, Fatmagül, (2007), **II. Abdülhamit Döneminde Sansür**, İstanbul: Bağlam Yayınları.

DUMAN, Hasan (2000), **Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828-1928)**, (2 Cilt), Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı.

Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu (1987), (1. Cilt), Ankara: Milli Kütüphane Başkanlığı Yay.,

EVERED, Emine Ö. (2012), **Empire and Education Under the Ottomans: Politics, Reform and Resistance from the Tanzimat to the Young Turks**, New York: I.B.Tauris & Co Ltd.

GÖÇER, Güngör (2012), "II. Abdülhamit Döneminde Basın ve Sansür", *Umran Dergisi*, İstanbul.

İNUĞUR, M. Nuri, (2005), **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul: Der Yayınları.

İSKİT, Servet, (1939), **Matbuat Rejimleri**, İstanbul: Matbuat Umum Müdürlüğü.

KARAL, Enver Ziya, (1995), **Osmanlı Tarihi**, 8. cilt., Ankara.

ÖZTÜRK S., A. HACİİSMAİLOĞLU, M. HIZARCI (1996), **Hakkı Tarık Us Kütüphanesi Süreli Yayınlar Kataloğu**, İstanbul.

TOPUZ, Hıfzı, (2003), **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Remzi Kitabevi.

YALÇIN, Hüseyin Cahit, (1976): **Siyasal Anılar**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EK-1: GAZETENİN İNDEKSİ

Sayı 1: 18 Teşrinievvel 1324/6 Şevval 1326 (31 Ekim 1908)

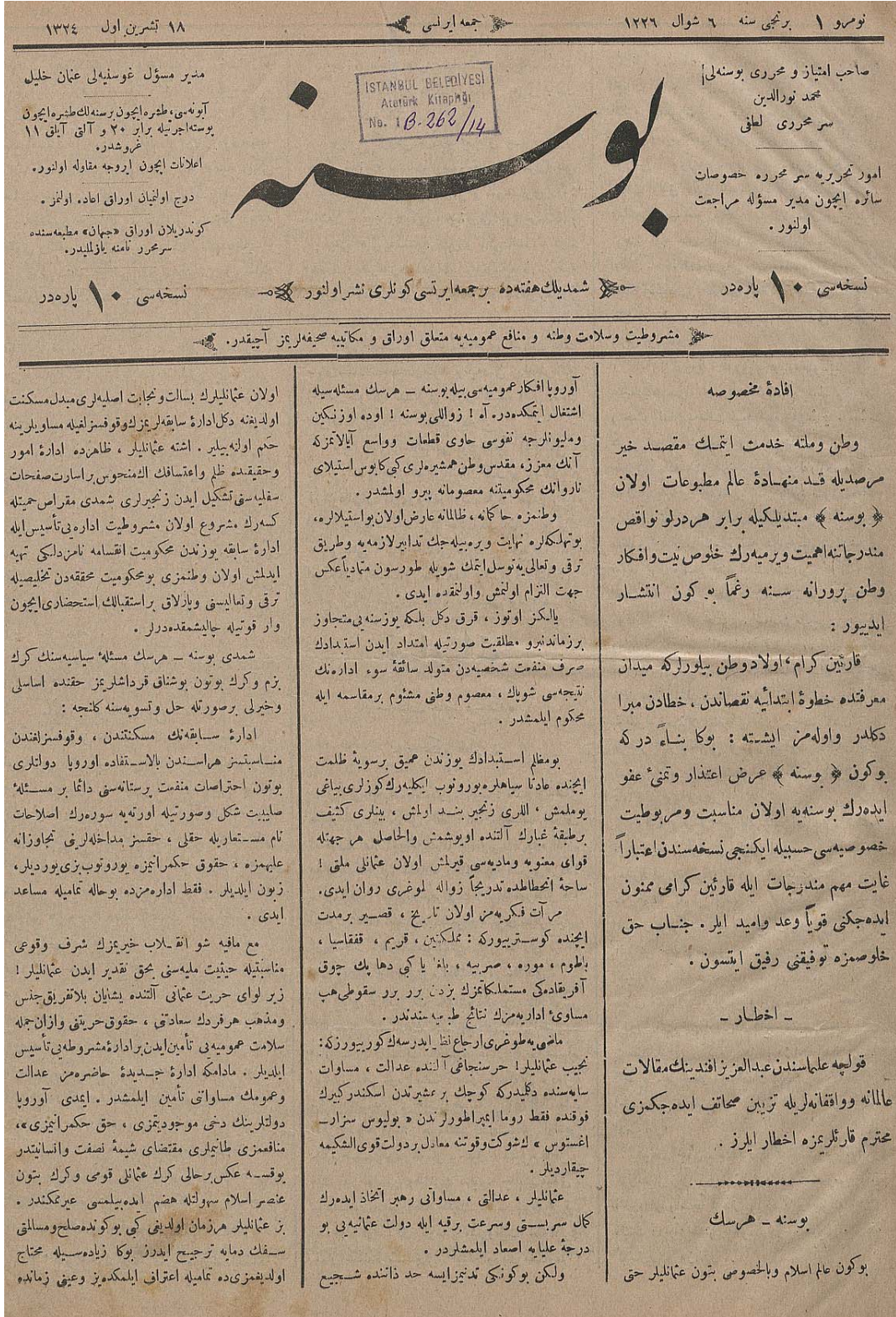
Mehmed Nureddin	İfade-i Mahsusa (Çıkış gayesi)	1
Mehmed Nureddin	İhtar (Hatırlatma)	1
Mehmed Nureddin	Bosna-Hersek (Makale)	1-2
Mehmed Nureddin	Siyasiyat (Makale)	2-3
Mehmed Nureddin	Osmanlılık ve Arnavutlar (Makale)	3-4
Mehmed Nureddin	Selamlık Resm-i Alisi (Hatırlatma)	4
Mehmed Nureddin	Ahmed Rasim Bey Efendi (Tebrik Yazısı)	4
Mehmed Nureddin	(Küçük bir haber yazısı)	4
Mehmed Nureddin	Mizah	4
Mehmed Nureddin	Jönler (Mısır'da) (Tanıtım)	4

Sayı 2: 25 Teşrinievvel 1324/13 Şevval 1326 (7 Kasım 1908)

Mehmed Nureddin	Bosna-Hersek (Makale)	1-2
Kollucalı Abdülaziz	Ahlak ve Gayretullahiye (Makale)	2
Mehmed Nureddin	İngiltere ve Türkiye Muhadeneti (Makale)	2-3
Mehmed Nureddin	Mizahtan Ma'abad (Mizah)	3-4
İbrahim Halil	Aynen (İkdam ve Tercüman gazetelerine verilmiş cevap)	4
Mehmed Cemil	Hem şehrim Bosna Gazetesi'ne (Mektup)	4
Mehmed Nureddin	Selamlık Resm-i Âlisi (Hatırlatma)	4
Mehmed Nureddin	Kadıköy Rıhtımı (Eleştiri)	4
Mehmed Nureddin	Melik Bey Efendi (Tebrik Yazısı)	4
Mehmed Nureddin	(Küçük bir haber yazısı)	4

EK-2: GAZETENİN 1. VE 2. SAYISININ İLK SAYFALARI

نومرو ۲ رنجی سنه ۱۳ شوال ۱۲۶۶

جمعه ايرتسی

۲۵ تشرین اول

صاحب امتیاز و محرری بوسنیلی
محمد نورالدین
محرری لعلی

امور تحریریه سر محرره خصوصیات
سازره ایچون مدیر مسؤله مراجعت
اولنور .

مشیر مسؤل غوسئدلی عبان خلیل

آبونه سی، طشر ایچون رسته لکی بوسنه اجرئیه
برار ۲۰ و آلتی ایلی ۱۱ بوسنه ایچون
سنه لکی ۳۵ غروشدر .

اداره خانه سی
چنبرل طاشنده طاووق بازارنده آرانووده
خانی نومرو ۱۲

اعلانات ایچون ایزوجه مفاوله اولنور .
دوج اولتیان اوراق اعاده اولنور .

نسخه سی

شمدلیک هفته ده برجه ايرتسی کونلری نشر اولنور

نسخه سی

مشروطیت و سلامت وطنه و منافع عمومیه به متعلق اوراق و مکاتبه صحیفه لرینز آچیقدر .

بوسنه - هر سسک

شوصوک اوتوز سنه طرفنده بوسنه - هر سسکه
خزین فقط مدهش ایکی منقاره مشاهده ایلدک .
بوناظر المهک برنجیسی اوستریا دولتی بوسنی
استیلا ایلدیکی برهنکامده ایلدیکه : بوسنه اهالی
خرستیانیسی اوستریا خرزجان بیلدک کال مسرتله
قارشیه بوب آفتشلا دیار . بو آفتشله ، مسرتله
قولیکرله صربلر ایچمه دوام ایتدیله بالاخره بوسنرتده
قولیکر یالکنز اقله رق صربلر اشتراک ایتمه مک
باشلا دیار . زرا استیلا و واقع صربلرک خیال واسعلری
امیدلری کی اولوب هابسبورغلی نوسیدن بشقه
برشی اولدیقی صربلر اکلامقده کوچک چکم دیار .
بناء علیه اوستریا حکومتی بو صربلیری بر درجه به
قدر نمون ایده بیلدک ایچون بر تدبیر دوشونورک
هان اهالی اسلامیه تک حق صریح و تصرف بولنان
چفتکات و اراضی بی صرب و قولیکر چفتجیلرینه
حولانکه ائجاز ایدرک حصر ایلدی .

شویله : اصحاب ایلدک اولان مسلمانلرک
اراضیسینده چالیشان زراع طرفندن صاحب بوسنرتسی
اقتضا ایدن محصولات سنویدن درنده ایکی خسته
محصونی اوجلمه ، درلهمه ، بشله اصولته تحویل
ایتدیله بوز بوسورتیه اهالی مسلمانهک حقوق غصب
ایدیلوب مسلمانلر بویوزدن بک متضرر و حتی
محمودرجه سنه کلدنلریند حکومت علیه به یعنی اوستریا
قانونلرینه مراجعت اولدقده تسویه مصاحبت دکل
بویاده ده زباده مشکلاسه تصادق اولنور . مع منافی
صربلرکده بشقه وجهله بوتضیقاندن خارج قالدلر ق
دیلمک ایسته میوزر آچیق بوسنه مسلمانلرینکده ازهر
جهت بر مایوسیت دائمه ایچنده بولندقلری انظار
عمومییه به وضع ایدیلوروز . عجبیا بوندن
صکره نعل اوله حق ؟ بو بویک رتسؤله جواب
ورمکده قولای دکلدر . اوستریا یالکنز بوتکاده

قالدی . بر طرفدن صربلرک مکاتب ایتدیشلری
ترقی ایتدیله رک لزومی قدر مملعات
یتشدیردی . صربلرک ایتدیشلریندن نشدت
ایدن اطفال طوغریدن طوغری به حکومت مکتلرینه
قبول اولنور . بر طرفنده مسلمانلرک اذم جهت قابلیت
واستمدادلری کسر ایده جک بر صورتله آلت حقتده
رواکوریلان حقتسزلقلر حدون افزوندر . مع منافی
مسلمانلرکده بعض مکاتب ایتدیشلری موجود ایدسه
بسیتون نقصان و روحسز راقیلرک بومکتلریندن نشدت ایدن
اطفال اسلام هیچ نظر اعتباره الخروب و آتیجق حکومت
عائد بر اشدائی مکینده کال تحصیل ایتمه بکر مکاتبه
بر مسلمان چوخی قبول اولنور . انک ایچون مکاتب
اعدادی به داخل اوله جق اطفال اسلامیه تک رقی کجمش
اولور . اشته بوسنه مسلمانلری معارفجه دخی ترقی
ایده مدیلر .

بوندن بشقه اوستریا اداره عادلیه سی (۱) اوقاف
اسلامیه بی ده ضبط ایلمشن آکر بوقفلر ضبط اولنور .
مش اولسه ایدی حاصلات صافیله بوسنه ایدرک
ایتدائی و آلتی قدر اعدادی ایله اوج صنایع و اوچده
دارالمعلمین اداره اولته بیلیردی . خلاصه حاکیمز
بویله جه کتدیکندن هم معاهده ماده خسارت کلیده
کرفتار اولدی . دشمنلرینک تشویقات و اغفالانته قایللر ق
هان بوسنه تک استیلاسی سنه سنده حجرته قویله رق اموال
و املاکزی بدلسز اوله رق ترکه میوزر اولقله برابر بوچرندن
طولانی بر بالای عظیمه و محرومیت البه به دوجار
اولدی . اودنبدار بوشناق مهاجرلرینک یوزده
طقسائی باش آچیق ، یالین آتیق ، آج و مکالمز
قالدیله بونلری هر کوردهن اویاب همتک قائل باشلری
بوشلامق قایلیدر ؟ اشته بوژوالیلرک ترک بوسنه
و کرک مهاجرته کی حاللری بومرکده در .

بوسنه بوسنه هر سسک الحاقندن طولانی دولت
عنایه به اصحاب ایدن بوسنرتسی دول معظله به تبلیغ
ایتد کدن صکره بر زمین اتلاقی تهیه ایتمک ایچون

اوستریا سفیری باب عالی ایلله مذاکراته ابریشمش
ایده بومذا کرانده تعطیله اوغرادی .
بوسنه - هر سسک مسئله سی عقدی متصور اولان
قوتقرانسه حل اولنه حقتدر دیندی .
اوستریا حکومتی بوقلاروش بوسنه هر سسک الحاق
اول امرده قصدیق اولتیق شرطله قوتقرانسه اشتراک
ایده بیله جکی بیان ایلدی . حکومت عنایه و از جمله
عنایلی افکار عمومی سی بونا روی رضا کورسته مکله
برابر طرفینک شرف و حیثیتلری و خصوصیه حقوق
عنایه تک کوزهدمک شرطله بوسنه تک حل اولتیسی
ارزو اولنور . آلمانیا دولتی ظاهر آترکیا به محادثتی
مخافله ایتمکله برابر متفق بولنان اوستریا به مظاهرته
بولنور . ترکیا ایسه انکتره حکومته عطف انظار
ایتمکده بولدی کی صرب ولی عهدی به بیعت خصو
صه ایله روسیه تک حایه سنه لتجا ایلور بوهیت جار
بوتون روسلر طرفندن حسن قبول کوریلور .

روسیه بوسنه - هر سسک مسئله سی
تدقیق ایدیلور . عینی زمانده ده نواوق بیج باب عالی به
الحاق واقع علینده خطره و بریلور . احمد رضا بک
بلفراد طریقله لوندیه به عزیمت ایلدی ، بلفرادده
بولندی صره قرال و قاپیبه ایله کوریشیلور . قره
طاغ هیتلری برتسورغدن ، رومادن امیدلرله عودت
ایلدی .

تالک عنایه ده اوستریا و بلغارستان اتمه سنه قارشو
بوشقوتازه دوام اولنور .

صربیه و قره طاغده حر بچویانه نمایشلر بایبیلور .
نتیجه بوسنه هر سسک مسئله سی شمدلیک بومرکده در
مسئله مذکورده اوستریا ایله باب عالی آراسنده
طوغریدن دوضری به حل اولنقدن عقد اولنه جق
مؤترده حل اولتیسی اغلب ایتملر .

شمدی بوسنه اهالی اسلامیه سی اوتوزسنه اولکی
حال پریشانیلری تکرار ایدویده حجرته قولوق
ویاخود کسولت آخره تمأ بوسنه غنی آسایش